

LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HỌC
LÊ THỊ BÍCH HẠNH. *Tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại nhìn từ lý thuyết liên văn hóa*

Chuyên ngành: Lý luận văn học

Mã số: 9220120

Liên văn hóa (interculturel) là một vấn đề có ý nghĩa quan trọng trong việc nghiên cứu văn hóa nói chung và văn học nói riêng. Lý thuyết liên văn hóa khẳng định, mọi người thuộc các chủng tộc khác nhau có thể chung sống với nhau trong hòa bình, hòa hợp bằng cách khoan dung, hiểu biết và đánh giá cao nét đặc thù của những người khác chủng tộc. Trong tiến trình phát triển của văn học Việt Nam, văn học ở hải ngoại có những đóng góp không nhỏ với những bước đột phá về nhiều mặt, nhất là trong thể loại tiểu thuyết viết về đề tài liên văn hóa của các nhà văn nữ. Bên cạnh việc khai phá những mảng hiện thực nhưc nhối đang được đặt ra, các tác phẩm viết về chủ đề liên văn hóa còn thể hiện nỗ lực của các nhà văn trong việc giải mã các thành tố văn hóa của các dân tộc trong sự tương tác, đối thoại với các nền văn hóa khác.

Luận án đem đến cái nhìn khái quát, hệ thống về lý thuyết liên văn hóa cũng như ý nghĩa của nó cho sự định hướng hội nhập văn hóa, về tính chất liên văn hóa gắn với nhu cầu nhận thức và phản ánh thực tại của tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại. Nội dung chính của Luận án được trình bày trong 4 chương: 1/ Tổng quan tình hình nghiên cứu; 2/ Giới thuyết về lý thuyết liên văn hóa và tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại; 3/ Các phạm trù liên văn hóa trong tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại; 4/ Tính chất liên văn hóa trong tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại nhìn từ phương diện nghệ thuật. Dưới

đây là một vài kết quả nổi bật của Luận án.

Liên văn hóa đề cập đến việc hỗ trợ đối thoại xuyên văn hóa và không chấp nhận các xu hướng tự chia tách trong các nền văn hóa, thay vào đó thúc đẩy đối thoại, tương tác giữa các nền văn hóa, tạo nên sự hòa hợp, bình đẳng giữa các nền văn hóa, một xã hội đa văn hóa cùng tồn tại. Khi soi rọi các tác phẩm văn học dưới góc nhìn lý thuyết liên văn hóa, không chỉ phân tích, khám phá những biểu hiện về văn hóa và liên văn hóa trong nội tại văn bản, mà quan trọng hơn là mở rộng văn bản trong mối tương quan với ngữ cảnh, thời đại, trường tri thức, thiết chế quyền lực để thấy rõ vai trò của chủ thể sáng tạo và cộng đồng độc giả trong việc tạo sinh nghĩa cho văn bản.

Lý thuyết liên văn hóa xoay quanh các chủ điểm như: sự đa dạng, sự bình đẳng, tính đối thoại, thông diễn học tương đồng. Từ sự đa dạng của các nền văn hóa, lý thuyết liên văn hóa cho thấy các nền văn hóa và các thành tố kiến tạo nên nó luôn ở trong vị thế bình đẳng. Tính đối thoại là một hệ quả tất yếu khi nghiên cứu về liên văn hóa. Qua đối thoại, hàng loạt các vấn đề về văn hóa tiếp tục được đặt ra: đối thoại, bình đẳng, thông diễn học tương đồng nhằm mục đích hiểu biết, diễn giải các nền văn hóa, từ đó xác lập các cấu trúc tương đồng về văn hóa.

Văn học di dân ngày càng khẳng định vị thế trên bản đồ văn chương thế giới bằng các tác phẩm đặc sắc về chủ đề, tư tưởng, cảm hứng, lối viết. Văn học hải ngoại Việt Nam đương đại dù chưa thể cạnh tranh vị thế với văn học ở nước sở tại cũng như văn học trong nước, song ở phương diện nào đó đã khẳng định được sức hấp dẫn riêng, xác lập được vị thế riêng. Các nhà văn nữ có những đóng góp quan trọng làm nên diện mạo và thành tựu của dòng văn học này, với

những tên tuổi tiêu biểu như: Thuận, Linda Lê, Hiệu constant, Lê Ngọc Mai, Doan Bui, Nuage Rose (Hồng Vân), Isabelle Muller ở Pháp; Đoàn Minh Phượng, Lê Minh Hà, Phan Hà Anh ở Đức; Lý Lan, Nguyễn Thị Thanh Lưu, Lê Thị Thắm Vân, Phan Việt ở Mỹ... Một số tiểu thuyết có tính chất liên văn hóa của các nhà văn nữ hải ngoại được Luận án phân tích như: *Vu không*, *Sóng ngầm* của Linda Lê; *Paris 11 tháng 8*, *Made in Vietnam*, *Chinatown*, *T mắt tích*, *Thang máy Sài Gòn*, *Thư gửi Mina* của Thuận; *Hẹn gặp lại!* của Hiệu constant; *Làm dâu nước Đức* của Phan Hà Anh; *Xuyên Mỹ* của Phan Việt...

Với những nỗ lực biên dịch cảnh thành động lực, trải nghiệm cá nhân thành chất liệu, đặc tính giới thành lối viết, các tác giả nữ này đã khẳng định được tiếng nói và màu sắc riêng của mình. Với niềm kiêu hãnh đan xen thân phận nữ giới, họ đã chuyển tải những vấn đề có tầm phổ quát không chỉ cho giới họ mà còn cho thân phận tha hương. Thông qua thế giới hình tượng được các tác giả xây dựng gắn với những trải nghiệm cá nhân, người đọc thấy được thân phận lưu vong, tha hương, cùng với hàng loạt vấn đề mà cộng đồng người nhập cư phải đối diện: những thách thức về đời sống vật chất, những khó khăn, nhọc nhằn trong hành trình hội nhập văn hóa, quan trọng hơn cả là việc xác lập bản sắc cộng đồng và cá nhân giữa muôn vàn định kiến. Thế nhưng bằng những nỗ lực, với những cách khác nhau, các nhân vật thể hiện sự quyết tâm/quyết liệt đối diện và đối thoại. Đó là hành trình kiếm tìm và xác lập bản ngã cá nhân của các nhân vật, đằng sau đó là bóng dáng của nhà văn. Luận án tập trung khai thác, giải mã tính đối thoại giữa các giá trị văn hóa và tính tương đồng phổ quát của văn hóa. Văn hóa như một sợi dây kết nối, xóa bỏ định kiến, hận thù, khoảng cách, giới hạn, kéo con người xích lại gần

nhau trong sự thấu hiểu, tôn trọng và chia sẻ. Ở khía cạnh này, tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại đã có sự gặp gỡ và hòa chung vào dòng chảy của văn học thế giới, dù vị thế còn khiêm tốn.

Từ phương diện nghệ thuật, tính liên văn hóa trong tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại thể hiện rõ nét ở phương thức trần thuật, ngôn ngữ, giọng điệu. Trong tiểu thuyết của các nhà văn nữ hải ngoại Việt Nam, người đọc dễ dàng nhận ra ưu thế vượt trội của lối tự thuật với cái tôi nội cảm, cùng với đó là điểm nhìn bên trong. Tác phẩm trở thành bản tự thuật tâm hồn, tiểu sự nội tâm với sự chảy tràn của dòng cảm xúc, suy nghĩ, tâm trạng. Những câu chuyện thu gọn trong cái nhìn và cách cảm của nữ giới trở nên gần gũi, thân thuộc, dễ sẻ chia và đồng cảm; từ đó mở rộng trên những bình diện mới, bình diện con người với đầy đủ những trần trở, khắc khoải, ưu tư về thân phận. Đó không thể là tiếng nói to của dàn đồng ca, mà chỉ có thể là tiếng nói thì thầm, đứt đoạn phản ánh phần nào tình thế lưu vong, bên lề của các nhà văn nữ. Tính đối thoại và sự đa thanh trong giọng điệu với những sắc thái đa dạng mang đến những âm hưởng đa diết, khác biệt. Tiểu thuyết của các nhà văn nữ hải ngoại đã có những tìm tòi, thể nghiệm để chuyển tải cảm thức và tư tưởng về thế giới và con người có chiều sâu.

Từ lý thuyết liên văn hóa, diện mạo của tiểu thuyết nữ hải ngoại Việt Nam đương đại đã được tác giả Luận án phác họa trong đó thể hiện những nỗ lực khẳng định tiếng nói, vị thế của các cây bút nữ. Trên thực tế, tác phẩm của họ đã đóng góp không nhỏ vào thành tựu chung của văn học Việt Nam đương đại. Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp trường, tại Đại học Huế, năm 2022.

PHẠM NGUYỄN
giới thiệu